

KULTURDEBATT

Kan vest og øst i Europa forenes?

Av Victor Sparre

«Vi kan ikke mana Russland ut av Europa,» slår Berge Furre fast i Aftenposten 18. august. Samtidig skriver den gamle SV-politiker:

«Eg ottast at Karl Marx og Adam Smith har teke så sterkt nakketak på oss med si einsidige økonomiske tenkning at vi ikke ser den meir enn tusenårige kløft gjennom Europa mellom det katolsk-protestantiske vest og det slavisk-ortodokse aust.»

Må det være tillatt med en ytring av en som i sin tenkning hverken lar seg dirigere av Marx eller Smith, men tvert imot av en russisk ortodoks kristen som Dostoevskij.

Berge Furre forsøker å skape en ny variant av de kristelige EU-motstand ved å sette det katolsk-protestantiske vest opp mot det slavisk-ortodokse øst. Var ikke frykten for katolikene tidligere de kristne EU-motstanderes mareritt? Skal det nå manes frem en frykt for Den ortodokse kirke, som Den norske kirke arbeidet så broderlig sammen med da de russiske kirkeledere talte som kommunist-systemets tro tjenere innenfor Kirkenes Verdensråd?

Den gang kunne det sakens være rett å advare mot en korrumpert ortodoks kirkeledelse, ikke nå. Berge Furre, når denne kirke først av alt trenger hjelp til selverkjenning og nytt liv.

Noen av oss forsøkte jo å fortelle om kristenforfølgelsen i øst. Men den unge teologistudent Berge Furre kjempet på en annen front, som kristen-sosialist sammen med den snille prest

Ragnar Forbech, som for sitt fredsarbeide ble tildelt Stalinprisen endog før sovjetregimet hadde fått forandret navnet til Leninprisen.

Tragisk

Den ortodokse kirkes historie er tragisk og motsetningsfylt. Elendigheten begynte allerede ved Peter den stores påbud om at de ortodokse prester skulle rapportere til det hemmelige politi om det som kom frem under skriftemålet. Det ateistiske kommunistregime overtok denne praksis i den grad et begrenset kirkeliv fikk lov å fungere. Bare på ett område var det tillatt for kirkens folk å delta i sosialt arbeid, nemlig i den anti-vestlige del av fredsbevegelsen.

I dag, når kirkene i Russland er stappfulle av nye og gamle troende, forvises de gode prestene til utkantene, mens den tidligere korrupte pretestand fremdeles sitter i ledelsen. Tragisk er det å minne om at kort tid før «den blodige søndag» i Vilnius i januar 1991 hadde den nyvalgte patriarken Aleksis II sammen med blant andre den sovjetiske armésjefen sendt en sterk oppfordring til Gorbatsjov om at han, i samsvar med «kommunistens høye idealer», med makt skulle stoppe separatistene. Heldigvis, i dag er det ingen lenger i kirken som vil prise kommunistens idealer slik de utfoldet seg i Sovjetunionen.

Guds-troen vant

De kristne vant sin rett til å tro i øst, og de kristne i

vest fikk anledning til å ta del og kjempe med for den felles tro. Hundretusener av bibler på russisk ble smuglet inn i Sovjet, og utallige kontakter mellom trosfeller ble knyttet, enten de var baptister, pinsevenner eller ortodokse. Ja, til og med når det gjelder islam innenfor russisk område, så er de fleste av dem sufister, det vil si: de følger den visdom som sier at når du lever oppriktig din egen religion, vil du forstå og respektere de andres.

Ateismen tapte

Etter et møte i Moskva sommeren 1989 mellom vestlige humanister og østlige ateister, skriver generalsekretær Levi Fragell i Human-Etisk Forbunds blad *Humanist*: «Mye tyder på at den vitenskapelige ateisme som statens offentlige livssyn, har vært en flaske i Sovjetunionen.» På møtet reiste en vestlig humanist spørsmålet om de nåværende ideologer i Kreml ville støtte opprettelsen av en organisert humanist-bevegelse for å ta brodden av ateismens upopularitet. Men professor Viktor Garadja, daværende direktør for Instituttet for vitenskapelig ateisme, svarte: «Det står så mange oppgaver i kø i vårt samfunn at vi må samle alle gode krefter, enten de er religiøse eller ikke.»

Berge Furre henviser til KSSE som den beste garanti for fred og sikkerhet i Europa. Men den såkalte Helsingfors-erklæringen fra 1975 som Leonid Bresnev tok initiativet til, hadde jo først og fremst til hensikt å låse fast grensene som de da

var for sovjetimperiets maktområde. Riktignok klarte vestmaktene å få inn i erklæringen at fulle menneskerettigheter skulle respekteres, men Vesten sto fremdeles maktesløse overfor de massive undertrykkelsene i øst. Selv om uoffisielle komitéer som skulle overvåke forholdene for menneskerettighetene, sprang opp i alle land. Også i Sovjet ble det dannet Helsingfors-komitéer, men samtlige av disse komitéemedlemmer ble øyeblikkelig fengslet og dømt til lange opphold i Sibirs fangeleirer. Hele 70 av disse fikk vi i vest høre om uten at vi kunne gjøre annet enn å lage opprop og demonstrere.

Ny mur

Når det nå argumenteres mot et fellesskap i hele Europa fordi det er altfor stor avstand mellom de kristne i øst og vest, kan dette vanskelig forstås på annen måte enn at man ser for seg en ny ideologisk mur, som like effektivt kan forhindre samarbeide i Europa som den basistante gamle.

Kampen for trosfrihet i øst har kostet enorme ofre. Andrej Sakharov arbeidet sammen med sine venner med tanken om at det burde reises et minnesmerke over Stalins millioner av ofre. Et sted hvor tusener av slektninger som ikke hadde noen grav å gå til, kunne legge sine blomster. Sakharov døde før minnesmerket var reist, men våren 1991 var det på plass rett ved siden av KGBs hovedkvarter i Moskva, rett overfor den høye statuen av Feliks Dzerzjinskij,

STALINS OFRE: Victor Sparre foran minnesmerket over Stalins ofre. Minnesmerket ble reist utenfor KGB-hovedkvarteret i Moskva i 1991, etter initiativ fra Andrej Sakharov

mannen som Lening ga i oppdrag å organisere verdens mest brutale terrororganisasjon, senere kalt KGB.

På Sakharovs oppfordring om å stille ut mine malerier i Russland (han besøkte mitt atelier på Landøya noen måneder før sin død), skulle jeg åpne utstillingen i Kunsternes hus i Moskva i april 1991. Derfor var det naturlig for meg at jeg før åpningen besøkte minnesmerket for Stalins ofre.

Minnesmerket var ganske enkelt. En stor natursten fraktet hit fra en av de første fangeleirene i Sibir. Den lå på et fundament av grovt tilhuggede stenblokker, som en uhyggelig påminnelse om menneskelig ondskap. Lite visste jeg der jeg sto, at bare noen måneder senere skulle en rasende folkemasse storme plassen og rive ned statuen over terror-systemets sjefbodd.

Men det lå et stort trekors over minnesmerket den dagen, et kors med et foto av en ortodoks prest, halv

skjult under blomster. Denne presten, Aleksandr Men, var kort tid før blitt hugget til døde med øks av to ukjente menn. Av hvilken grunn? KGB ville ikke undersøke, av grunner man lett kan gjette seg til. Aleksandr Men var en modig og populær sogneprest i en liten kirke utenfor Moskva, Aleksandr Solsjenitsyn ble døpt der.

Det var på 60-tallet at fader Men begynte å holde ukentlig åpent hus i sin lille landsby Semhoz. Han ønsket sine gjester velkommen, og velsignet dem før de samtalte om litteratur, kunst, politikk og om kristen tro. Fader Men hadde en dyp forståelse av den forunderlige russiske sjel. I dypeste hemmelighet ble over hundre taler han holdt som prest, tatt opp på bånd, og i dag sendes disse ukentlig ut over 2000 radiostasjoner gjennom den russiske stats radio- og TV-selskap.

Slik lyder martyrenes budskap til de troende i øst, og kanskje også til tvilere både i øst og vest.

107506